

УДК [374.7:004:37.011.3-051](477)

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ

Гринько В.О.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Статтю присвячено проблемі розвитку цифрової компетентності в процесі неформальної освіти педагогів. Зроблено огляд сучасних досліджень із питання неформальної освіти в системі неперервної освіти. Проаналізовано деякі існуючі приклади неформальної освіти педагогів в українському освітньому просторі. Виокремлені спільні здатності й уміння, характерні для цифрової компетентності, яка є однією з ключових компетентностей педагогів. Зроблені у статті висновки можуть бути використані під час планування та укладання освітніх програм для бакалаврів педагогічної освіти.

Ключові слова: цифрова компетентність, неформальна освіта, педагоги.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство потребує творчих особистостей, які будуть будувати сильну країну та зможуть забезпечити гідне місце в світовому суспільстві. Тому одним із провідних завдань освітньої системи є розвиток творчих здібностей, розкриття творчого потенціалу, створення умов для творчої діяльності всіх її учасників.

В обґрунтуванні змін сучасної української школи зазначено, що учителі використовують переважно застарілі дидактичні засоби. Педагогів деморалізує низький соціальний статус та рівень оплати праці. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Збільшується цифровий розрив між учителем і учнем. Багато педагогів ще не вміє досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо [9].

Особистість учителя, на відміну від попередніх реформ, у контексті цих змін є однією з ключових. Педагогічні вищі навчальні заклади, на жаль, не встигають швидко реагувати на зміни в освітньому середовищі сьогодення. Тому бурхливий розвиток неформальної освіти на теренах сучасного вітчизняного освітнього простору є закономірним явищем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання неформальної та інформальної освіти останнє десятиріччя знаходиться під пильною увагою вітчизняних науковців. Д. Пликонус та М. Коваленко досліджують теоретичні підходи вивчення поняття «неформальна освіта», розглядають особливості та детермінуючі риси неформальної освіти як чинника інноваційних перетворень у суспільстві, виокремлюють електронне навчання як різновид неформального навчання в системі неформальної освіти [12].

Н. Терьохіна розглядає проблему розвитку неформальної освіти як важливу складову системи освіти дорослих, подає визначення неформальної, формальної та інформальної (спонтанної) освіти, визначає ознаки та завдання неформальної освіти, виділяє загальні характеристики неформального навчання. Наголошує на ролі та значенні неформальної освіти дорослих як основоположного поняття освіти впродовж життя; підкреслює важливість надання якісних освітніх послуг у сфері неформальної освіти дорослих, аналізує та характеризує змістове наповнення навчальних програм у галузі неформальної освіти дорослих, підкреслює важливість неформальної освіти в контексті освіти в рамках Університету третього віку [13].

Л. Ніколенко досліджує особливості розвитку неформальної та інформальної освіти в Украї-

ні як важливого фактору самоосвіти дорослих, зокрема педагогів, визначає важливість неформальної та інформальної освіти в контексті неперервної освіти [8]. С. Зінченко розкриває психологічні особливості неформальної освіти дорослих [5]. О. Шапран висвітлює прогресивність ідей компетентнісного підходу та його зв'язок з якістю освіти та розглядає шляхи реалізації компетентнісного підходу в системі неперервної освіти [17].

Т. Махиня зосереджує увагу на сутності, змісті, формах, видах та особливостях самоосвіти викладача ВНЗ в умовах інформатизації навчального процесу, зокрема формальної та позаформальної освіти і Internet-самоосвіти [7].

А. Гончарук та С. Закревська досліджують специфіку розвитку та особливості сучасного стану неформальної освіти дорослих у європейському просторі [1; 4]. О. Шапочкіна у своєму дослідженні вивчає особливості неформальної освіти, визначені сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині та імплементації зарубіжного досвіду у вітчизняну систему професійно-педагогічної освіти [16].

Тренерська група «Інша освіта» пропонує посібник для тренерів неформальної освіти, де розкривається поняття громадянської неформальної освіти, окреслюються основні підходи та методи, які вона використовує. Надаються рекомендації щодо різних аспектів тренерської роботи, а також зібрані конкретні методики, які можна використовувати у поданому вигляді або адаптувати до потреб конкретного навчального заходу [6].

Огляд сучасних досліджень з питання неформальної освіти показав, що вітчизняні науковці розуміють її важливість у системі неперервної освіти, але роль неформальної освіти в системі професійної підготовки педагогічних працівників висвітлена недостатньо.

Метою статті є обґрунтування значення цифрової компетентності освітян в контексті неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неформальна освіта – це структуровані програми, які формально не визнаються національними системами освіти. Вона здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках), під час індивідуальних занять з репетитором, тренером й зазвичай не підтверджується наданням документа.

У розвинених країнах, як правило, система неформальної освіти займає один і той самий щабель із формальною, а іноді й вищий за значимістю, оскільки саме тут людина опиняється в оптимальних умовах для розвитку свого творчого потенціалу [10, с. 14].

Розвиток інформаційних технологій сприяв змінам у всіх видах освіти, а цифрова компетентність названа Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу в 2006 році однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Згідно поданого ними визначення, вона передбачає впевнене та критичне застосування технологій інформаційного суспільства (англ. Information Society Technology) для роботи, відпочинку та спілкування [19].

У Концепції Нової Української Школи вживається термін «інформаційно-цифрова компетент-

ність», який передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеку; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [9].

Проведемо огляд прикладів неформальної освіти сучасних педагогів в українському освітньому просторі та проаналізуємо деякі з них з точки зору місця цифрової компетентності.

Центр «Інноваційної освіти «Про.Світ» (м. Львів) – місія: підсилувати потенціал освітян та освітніх інституцій для розвитку людського потенціалу в суспільстві.

Один із напрямів діяльності програма Про.Навички – це середовище професійного та особистісного розвитку вчителя, який впроваджує нові підходи до викладання у своїй школі задля розвитку таланту кожної дитини. Через навчання на програмі та впровадження нових підходів, учасники-вчителі мають переосмислити свою роль із носія інформації в творця навчального середовища, в якому кожна дитина – самостійна особистість.

Мета програми: надати учасникам-вчителям методику змішаного навчання та управління проектами, а також ознайомити з інструментами ІКТ для реалізації їхніх ініціатив, що спрямовані на зміну взаємодії вчителя та учня в навчальному процесі, і сприяти переосмисленню ролі вчителя та учня (та інших учасників навчального процесу) [14].

Участь у цій програмі передбачала наявність в учасників як мінімум таких компетенцій: розуміння необхідності вирішення поставленого завдання; здатність вибрати ту технологію, що відповідає характеру діяльності; прагнення до оволодіння новими технологіями; уміння підтримувати позитивну почуттєво-емоційну атмосферу в робочій групі; відповідальне ставлення до виконання поставленого завдання; здатність оцінювати продукт із точки зору реалізації в професійній діяльності та ін.

Центр нової освіти Івана Іванова (м. Київ) – місія: розвинене інформаційне суспільство, здатне до самоорганізації, самозабезпечення та саморозвитку, спроможне гідно конкурувати у виробництві інноваційних продуктів світового рівня. Сертифікований тренер проводить навчання для вчителів за темами: сучасні тренди в освіті, змішане навчання: методика та інструменти, хмарні технології в освіті, планшети та смартфони у навчанні, створення інформаційного освітнього середовища та інші. Тренер дуже мобільний, тренінги проводять у навчальних закладах, які його запрошують.

Окрім навчання, Центр проводить творчі професійні конкурси та об'єднує велику педагогічну мережеву спільноту, де вчителі діляться своїм досвідом та наробками. Модератор пильно слідкує, щоб усі учасники дотримувались правил спілкування, тому атмосфера цієї спільноти є доброзичливою, а інформація, представлена там, – корисною [15].

Педагоги-учасники мають бути націленими на професійний розвиток, здатними до спільної роботи з колегами, володіти інформацією про можливості цифрових технологій та ін.

«Освіторія» (м. Київ) – це неприбуткова громадська спілка, метою якої є розвиток та реформування освіти в Україні, підняти сучасну українську освіту на міжнародний рівень, створити можливості для навчання дітей за передовими стандартами та поєднати кращі вітчизняні традиції викладання з найсучаснішими міжнародними освітніми техніками та інноваціями.

Метою «Освіторії» є розбудова освітньої галузі. Цьому сприяє широка спрямованість наступних ініціатив: орієнтування на роботу з вчителями, учнями та їх батьками, співпраця з урядовими установами, залучення до програм іноземних фахівців.

У співпраці з іноземними та міжнародними організаціями спілка впроваджує нові технології та методи освіти, щоб надати українським педагогам можливість професійного розвитку, забезпечити їх освітніми інструментами нового покоління.

Серед ініціатив – відкриття шкіл, проведення всеукраїнських освітніх форумів, видача грантів на навчання для талановитих учнів і перспективних спеціалістів освітньої галузі [11].

Учасники ініціатив спілки мають прагнути саморозвитку, здатні створювати прообраз творчої діяльності відповідно нових ідей, бути відповідальними, здатні оцінювати пропонувані можливості з точки зору покращення професійної діяльності.

У межах сайту видавничої групи «Основа» працює Дистанційна Академія, яка пропонує віддалене навчання без відриву від виробництва з використанням інтернет-технологій та велику кількість вебінарів професійного спрямування.

Академія пропонує навчання за такими темами:

- Шкільний веб-сайт: проектування, розробка, публікація.
- Інтернет-урок.
- Створення, ведення та розкрутка блогу.
- Підготовка до атестації: як оформити власне портфоліо.
- Ефективний урок.
- Побудова графіків функцій. MS Excel 2003, 2007.
- Професійне створення презентацій.
- Основи роботи з графікою.
- Інтерактивна дошка.
- Інтернет в роботі бібліотеки.
- Психологія управління (комплексний курс-практикум).
- Проектування дистанційного курсу та ін. [2].

Вебінари та майстер-класи проводяться постійно відповідно вимогам сучасних вчителів всіх категорій, їх перелік постійно оновлюється.

«Інтерактивна школа творчого вчителя» (Видавництво «Ранок», м. Харків) пропонує придбати лекції з наступних тем:

- Facebook. Характеристика соціальної мережі та сторінок, які можуть бути цікавими.
- Prezi.com – можливості для вчителя.
- Ефективне використання мультимедійної презентації на уроці.

– Якщо Вас немає в Інтернеті, то Ви не існуєте, або як створити власний сайт або групу в соціальних мережах.

Навчання орієнтоване на вчителів, які прагнуть до професійного саморозвитку, розуміють необхідність та відповідально ставляться до виконання завдань, орієнтовані на співпрацю та поширення знань про можливості цифрових технологій та ін.

Три роки тому Україна приєдналася до міжнародного освітнього руху EdCamp. Ці освітні заходи у дискусійному ключі проводяться в усьому світі для співтворчості шкільних педагогів. Формат, що був народжений у 2010 році за ініціативи небайдужих едукаторів з Філадельфії, США, став відповіддю на неабиякий виклик – неефективність системи професійного розвитку учителів і учительок [3].

Формат EdCamp є шостим у світовому рейтингу найбільш інноваційних освітніх організацій 2015 року. Україна стала 9-ою країною у світі та 3-ою в Європі, яка долучилася до цієї міжнародної сім'ї. Унікальність цих заходів полягає в тому, що новий дискусійний формат (не)конференцій підпорядковується закону «про дві ноги»: учасниці й учасники самостійно визначають програму й хід заходу. Після завершення EdCamp всі відчують так званий «ефект довгого хвоста» – це виявляється у продовженні дискусій і спільній діяльності педагогів. Спільнота долучилася до розробки концепції та держстандарту середньої освіти, деюрократизації учительської та адміністративної роботи, антидискримінаційної експертизи програм і підручників та ін. Члени спільноти мають можливість брати участь у національних подіях EdCamp Ukraine, отримати інформаційну, методичну та фінансову підтримку у проведенні регіональних (не)конференцій, відвідати різні країни світу з метою вивчення систем освіти, відвідати серію тренінгів професійного розвитку, навчатися на дистанційних курсах світового рівня, брати участь у міжнародних професійних конкурсах та багато іншого [13].

Стати учасником спільноти може стати людина, яка цікавиться змінами в освіті, розуміє необхідність всіх пропонованих дій, відповідально ставиться до оточення, позитивно налаштована, зацікавлена у поширенні отриманих знань та інформації та ін.

Це далеко не всі приклади неформальної освіти для сучасного українського вчителя, але всі вищезгадані ресурси об'єднані тим, що вимагають від педагогів певного рівня цифрової компетентності.

Висновки. Отже, в результаті проведеного огляду можливостей неформальної освіти сучасного педагога, можна виділити здатності й уміння, притаманні сучасному освітянину, який зацікавлений та націлений на професійний саморозвиток. Дані здатності й уміння характерні для цифрової компетентності, яка є однією з ключових компетентностей педагога: розуміння необхідності вирішення поставленого завдання; уміння знаходити дані, необхідні для реалізації задуму; здатність створювати прообраз творчої діяльності відповідно задуму; володіння інформацією про можливості цифрових технологій; здатність вибрати у технологію, що відповідає характеру творчої професійної діяльності; здатність до самонавчання (прагнення до оволодіння

новими технологіями); здатність до прогнозування (планування) різноманітних підходів до реалізації задуму; уміння створювати та підтримувати позитивну почуттєво-емоційну атмосферу; відповідальне ставлення до виконання поставленого завдання; здатність оцінювати продукт та отриману інформацію з точки зору реалізації в професійній діяльності; поширення інформації про створений продукт та ін.

Саме на їх формування і розвиток мають бути спрямовані всі освітні програми педагогічних навчальних закладів, для того, щоб бакалаври освіти стали повноцінними учасниками професійного кола, добре орієнтувалися в цифровому освітньому середовищі та мали змогу професійно розвиватися, оскільки саме формальна освіта готує фахівців, компетентності яких мають відповідати потребам не тільки сьогодення, а й майбутнього.

Список літератури:

1. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС / А. Гончарук // Педагогічні науки. – 2012, Вип. 54. – С. 31-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2012_54_8
2. Дистанційна Академія [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://d-academy.com.ua/> – Назва з екрану.
3. Елькін О. EdCamp Ukraine: Революція в освіті відбувається на шкільних уроках [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.imena.ua/blog/edcamp-ukraine-talks/>. – Назва з екрану.
4. Закревська С. Неформальна освіта дорослих в Україні та в країнах Європейського Союзу: феномен, історія, значення / С. Закревська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2011, Вип. 3(1). – С. 294-305. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2011_3%281%29__39
5. Зінченко С. Психологічні особливості неформальної освіти дорослих / С. Зінченко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2009. – Вип. 1. – С. 154-160. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2009_1_21
6. Ідеї. Натхнення. Рішення. Посібник для тренерів неформальної освіти / упор. Н. Трамбовецька. – К., 2015. – 70 с.
7. Махія Т. Особливості самоосвіти викладачів ВНЗ в умовах інформатизації навчального процесу [Електронний ресурс] / Т. Махія // Теорія та методика управління освітою. – 2013, Вип. 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_21
8. Ніколенко Л. Неформальна та інформальна освіта в самоосвітній діяльності педагога / Л. Ніколенко // Здоров'язбережувальні технології: теорія і практика впровадження: інформаційний зб. для директора та завідувачого дитячим садочком. – 2016. № 6(18). – С. 68-132.
9. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2016/12/05/konczersziya.pdf> – Назва з екрану.
10. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Авт.-упор. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 108 с.
11. Освіторія [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://osvitoria.org/>. – Назва з екрану.
12. Плинонос Д., Коваленко М. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи / Д. Плинонос, М. Коваленко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2016, вип. 29. – С. 53-60.
13. Терьохіна Н. Неформальна освіта як важлива складова системи освіти дорослих / Н. Терьохіна // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014, № 6(20). – С. 109-114.
14. Центр «Інноваційної освіти «Про.Світ» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.prosvitcenter.org/uk> – Назва з екрану.
15. Центр нової освіти Івана Іванова» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ed-center.org/index.html>. – Назва з екрану.
16. Шапочкіна О.В. Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.В. Шапочкіна; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2012. – 20 с.
17. Шапран О. Реалізація компетентнісного підходу в системі неперервної освіти / О. Шапран // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2013, Вип. 28(1). – С. 319-324. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_62
18. EdCamp Ukraine [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.edcamp.org.ua/>. – Назва з екрану.
19. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning / Official Journal of the European Communities, L 394/10 of 30.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>

Гринько В.А.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

Статья посвящена проблеме развития цифровой компетентности в процессе неформального образования педагогов. Сделан обзор современных исследований по вопросу неформального образования в системе непрерывного образования. Проанализированы некоторые существующие примеры неформального образования педагогов в украинском образовательном пространстве. Выделены общие способности и умения характерные для цифровой компетентности, которая является одной из ключевых компетентностей педагогов. Сделанные в статье выводы могут быть использованы при планировании и составлении образовательных программ для бакалавров педагогического образования.

Ключевые слова: цифровая компетентность, неформальное образование, педагоги.

Hrynko V.O.

SHEE «Donbass State Pedagogical University»

DIGITAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN NON-FORMAL EDUCATION OF MODERN EDUCATORS

Summary

The article is devoted to the problem of developing digital competence in the process of non-formal education of teachers. An overview of contemporary studies on the issue of non-formal education in the system of continuous education is given. Some existing examples of teachers' non-formal education in the Ukrainian educational space are analyzed. General abilities and skills which are specific to the digital competence as one of the key teachers' competences are singled out. The conclusions drawn in the article can be used in planning and compiling educational programs for bachelors of teacher education.

Keywords: digital competence, non-formal education, educators.